Μάθημα 3, 13/10/2026

ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΑ, Ζ’ ΕΞΑΜΗΝΟ

ΓΕΝΕΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

γραμματική → μηχανισμός γένεσης ενός απεριόριστου αριθμού ορθώς σχηματισμένων προτάσεων

γενετική γραμματική

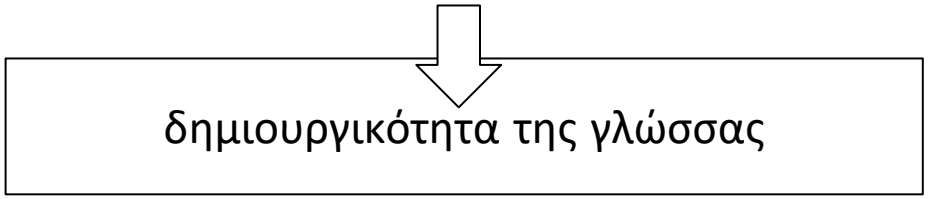

καταγραφή της δομής του γλωσσικού συστήματος

ΓΕΝΕΤΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

- **περιορισμένος αριθμός κανόνων φραστικής δομής** (phrase structural rules) οι οποίοι μπορούν να εφαρμόζονται **κατ' επανάληψη** και χρησιμοποιώντας έναν (δυνητικά) απεριόριστο αριθμό λέξεων να γεννούν ένα **(δυνητικά) απεριόριστο αριθμό ορθά σχηματισμένων προτάσεων**.

ΓΕΝΕΤΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

- **Γραμματική πρόταση**: ορθώς σχηματισμένη πρόταση, δομή που έχει παραχθεί τηρώντας τους γραμματικούς κανόνες της γλώσσας αυτής

Η Μαρία άνοιξε την πόρτα.

ΓΕΝΕΤΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

- **Αντιγραμματική πρόταση**: μη ορθώς σχηματισμένη πρόταση, δεν τηρεί τους κανόνες της γλώσσας

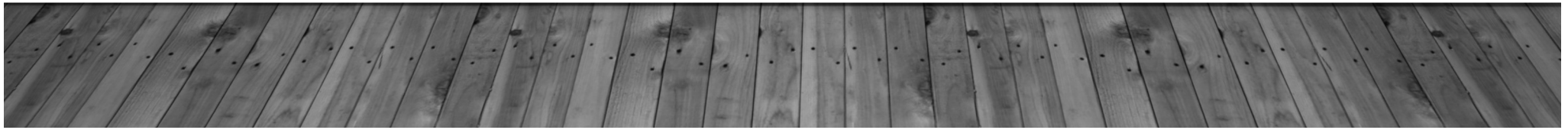
Άνοιξε Μαρία η πόρτα την.

ασύνειδη γνώση της γραμματικής

ΓΕΝΕΤΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Άχρωμες πράσινες ιδέες κοιμούνται μανιασμένα

Είναι γραμματική πρόταση;

ΓΕΝΕΤΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Άχρωμες πράσινες ιδέες κοιμούνται μανιασμένα.

μη αποδεκτή
Vs
αποδεκτή

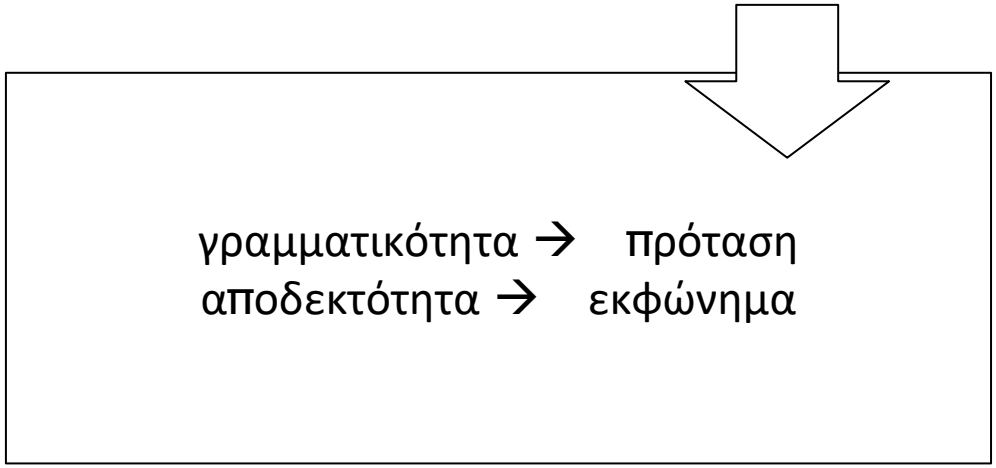
δεν μπορεί να γίνει

κατανοητή στο πλαίσιο του πραγματικού κόσμου που μας περιβάλλει

άλλες μη αποδεκτές προτάσεις;

ΓΕΝΕΤΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

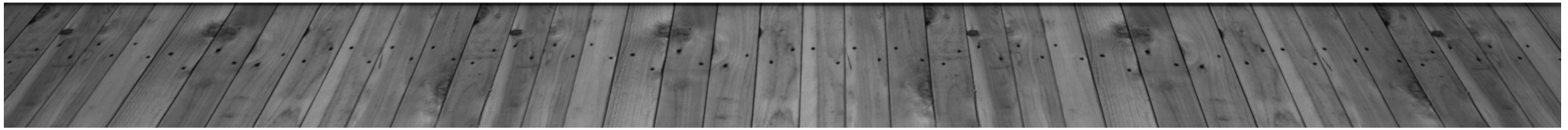
ΛΕΞΗ ΣΤΗ ΓΕΝΕΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

Πέρα από τη σημασία της, **φέρει πληροφορίες** που τη βοηθούν να συνδυάζεται συντακτικά με άλλες λέξεις

- Χαρακτηριστικό κατηγορίας: (Ό)νομα, (Ρ)ήμα, (Ε)πίθετο, Πρ(όθεση)

- Χαρακτηριστικά υποκατηγοριοποίησης: τι κατηγορίας φράσεις αποτελούν συμπλήρωμά τους π.χ. Τα ρήματα δέχονται ΟΦ, ΠρΦ, Πρόταση

συντακτικά χαρακτηριστικά

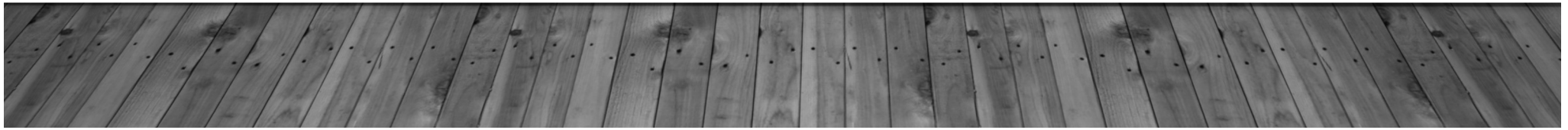

ΛΕΞΗ ΣΤΗ ΓΕΝΕΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

- Τα χαρακτηριστικά κατηγορίας και υποκατηγοριοποίησης δεν αρκούν για να αποτρέψουν μια μή αποδεκτή πρόταση

π.χ. *κοιμούνται* → *Υ έμψυχη οντότητα*

- **Επιλογικοί περιορισμοί**: σύνολο σημασιοσυντακτικών ιδιοτήτων οι οποίες καθορίζουν ποιες λέξεις μπορούν να εμφανιστούν μαζί της και ποιες όχι

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

- σχέσεις μεταξύ **λεξικών στοιχείων (κατηγορημάτων, predicates)** που επιλέγουν άλλα, **εξαρτώμενα, λεξικά στοιχεία (τα ορίσματα, arguments**) για το σχηματισμό προτάσεων

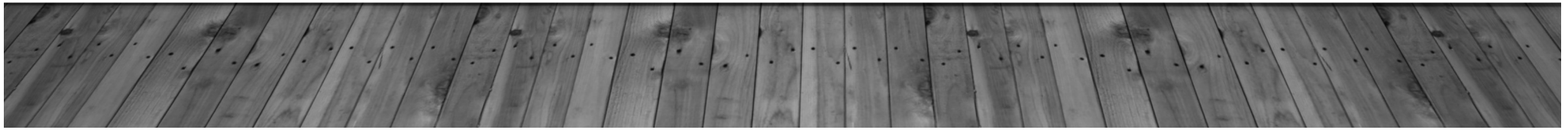
- προσδιορισμός ενός πεπερασμένου και καθολικού συνόλου σημασιολογικών λειτουργιών

θεματικοί ρόλοι (θ-roles)

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

Ένα κατηγόρημα με βάση τις σημασιολογικές του ιδιότητες όπως καταχωρούνται στο λεξικό (με τη μορφή θεματικού πλέγματος) επιλέγει τα ορίσματά του σύμφωνα με το θεματικό ρόλο που εκφράζει το καθένα από αυτά

9 διαφορετικά είδη θεματικών ρόλων

ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΡΟΛΟΙ

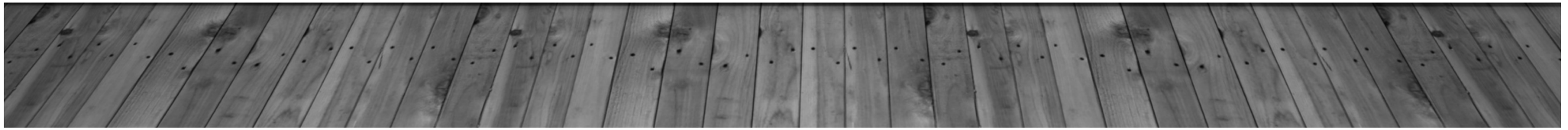
- **Ο θεματικός ρόλος του δράστη** → οντοτητα που προκαλεί εκούσια την ενέργεια που δηλώνει το κατηγόρημα

  π.χ. ***Ο Γιάννης*** *άνοιξε την πόρτα*

- **Ο θεματικός ρόλος του πάσχοντα** → οντότητα που επηρεάζεται από την ενέργεια που δηλώνει το κατηγόρημα

  π.χ. *Το λιοντάρι δάγκωσε* ***το ποντίκι***

- **Ο θεματικός ρόλος του δέκτη/αποδέκτη** → μη έμψυχες οντότητες που επηρεάζονται από την ενέργεια που δηλώνει το κατηγόρημα
  π.χ. **Το σπίτι** καταστράφηκε από το σεισμό.

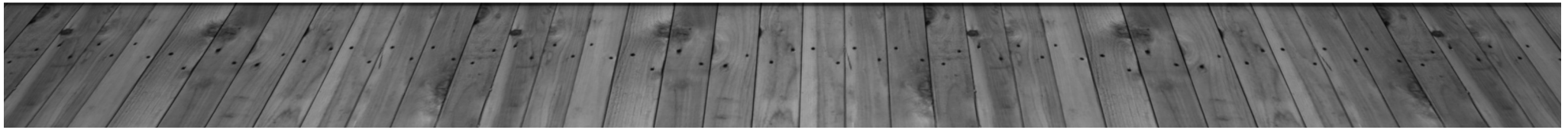

ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΡΟΛΟΙ

- **Ο θεματικός ρόλος του δοκιμαζόμενου ή φορέα εμπειρίας** → έμψυχη οντότητα που επηρεάζεται ψυχολογικά από την ενέργεια ή την κατάσταση που δηλώνει το κατηγόρημα π.χ. ***Η Μαρία*** *ενδιαφέρεται για τη γλωσσολογία.*
- **Ο θεματικός ρόλος του ευεργετούμενου** → οντότητα η οποία επωφελείται από την ενέργεια που δηλώνει το κατηγόρημα π.χ. *Ο Γιώργος έδωσε χρήματα* ***στη Μαρία*****.**
- **Ο θεματικός ρόλος του οργάνου** → όργανο ή μέσο με το οποίο εκτελείται η πράξη που δηλώνει το κατηγόρημα π.χ. *Ο μάγειρας ανακάτεψε τη σούπα* ***με την κουτάλα****.*

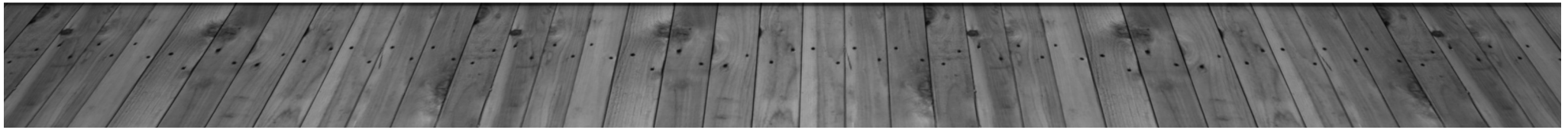
ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΡΟΛΟΙ

- **Ο θεματικός ρόλος του τόπου** → το μέρος όπου τοποθετείται χωρικά η πράξη ή η κατάσταση που δηλώνει το κατηγόρημα π.χ. *Ο Χρήστος μένει **στα Γιάννενα***.
- **Ο θεματικός ρόλος του στόχου** → οντότητα προς την οποία στοχεύει η ενέργεια του κατηγορήματος π.χ. *Η Μαρία κινήθηκε απειλητικά **προς την Ελένη***.
- **Ο θεματικός ρόλος της πηγής** → οντότητα από την οποία πηγάζει η ενέργεια που δηλώνει το κατηγόρημα π.χ. *Η Μαρία δανείστηκε το βιβλίο **από τον Γιάννη.***

ΘΕΜΑΤΙΚΟΙ ΡΟΛΟΙ

- **Ο Γιάννης** ένιωσε αδιαθεσία.
- **Ο Γιάννης** άνοιξε **την πόρτα.**
- **Ο Γιάννης** έριξε **μια πέτρα στο τζάμι.**
- **Ο Γιάννης** έσπασε **το τζάμι με μια πέτρα.**
- **Ο Γιάννης** ευχαρίστησε **τη Μαρία.**
- **Ο Γιάννης** ζήτησε ένα ποτήρι νερό **από τη Μαρία**.
- **Ο Γιάννης** βοήθησε **τον Πέτρο.**

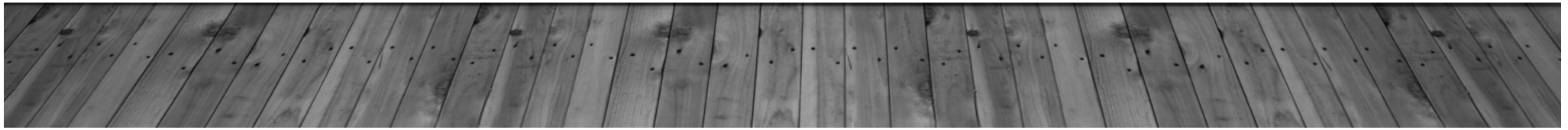

Σχέσεις

- Λεξικολογία και φωνητική / φωνολογία: **π**ροφορά και γραφή —> αρθρωτική φωνητική, σύμφωνα, φωνήεντα, τονισμός, ορθογραφία

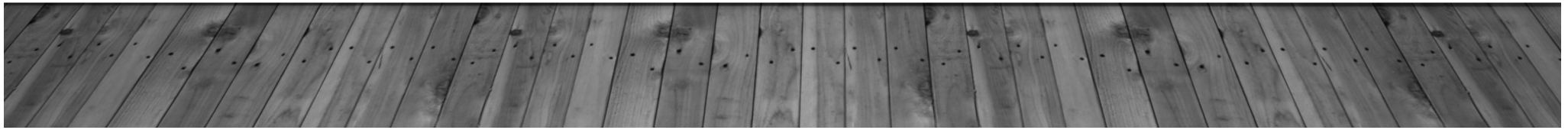
ΦΩΝΗΤΙΚΗ

- **Φωνητική**: η επιστήμη που ασχολείται με τη **μελέτη των φυσικών χαρακτηριστικών των φθόγγων της γλώσσας** ανεξάρτητα από τη συγκεκριμένη γλώσσα στην οποία ανήκουν.
- **Φθόγγοι**: ήχοι που παράγονται από τα φωνητικά όργανα του ανθρώπου και, κατάλληλα οργανωμένοι, **χρησιμεύουν για τη μετάδοση ενός προφορικού γλωσσικού μηνύματος**

ΛΕΞΙΚΟΛΟΓΙΑ & ΦΩΝΗΤΙΚΗ-ΦΩΝΟΛΟΓΙΑ

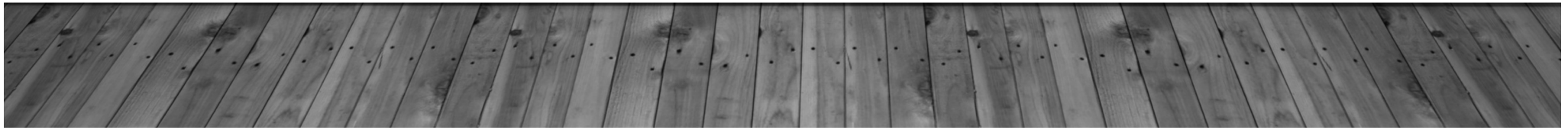
- Σε αντίθεση με τη **Φωνητική**, που περιγράφει όλους τους δυνατούς φθόγγους των ανθρώπινων γλωσσών, η **Φωνολογία** εξετάζει τις τις σχέσεις που **συνάπτουν οι φθόγγοι στο σύστημα μιας συγκεκριμένης γλώσσας** σε μια ορισμένη περίοδο.

ΦΘΟΓΓΟΙ

Υπάρχουν περίπου 7,000 γλώσσες στον κόσμο και η κάθε μια έχει τους δικούς
της φθόγγους, ωστόσο ο συνολικός αριθμός των φθόγγων που αξιοποιούν είναι πολύ
μικρός.

εξάρτηση από την ανθρώπινη φυσιολογία

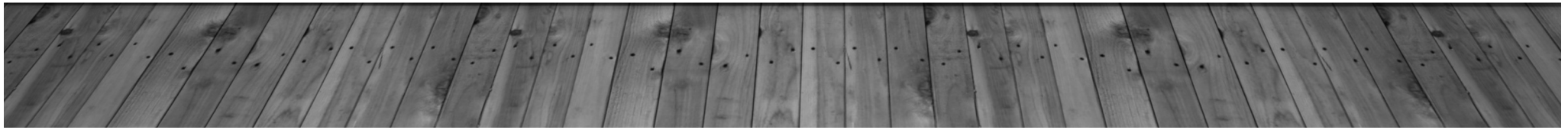
ΦΘΟΓΓΟΙ

Για κάθε φθόγγο διακρίνουμε τρία στάδια:

α) την **παραγωγή** του από τα φωνητικά όργανα του/της ομιλητή/τριας, τρόπος άρθρωσης

β) τη **μετάδοσή** του με τη μορφή ηχητικών κυμάτων και

γ) την **πρόσληψη και ερμηνεία** του από τον/την ακροατή/τρια.

ΚΛΑΔΟΙ ΦΩΝΗΤΙΚΗΣ

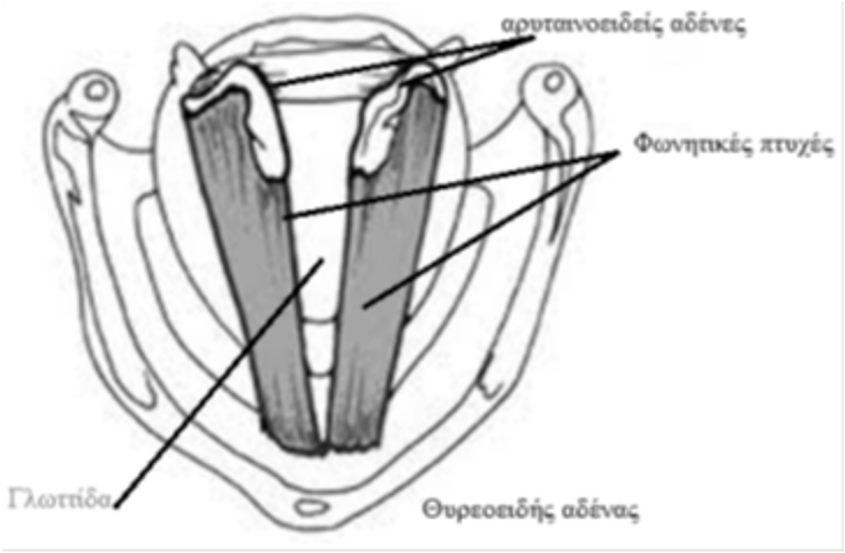
• αρθρωτική φωνητική	• ακουστική φωνητική	• αντιληπτική φωνητική
• μελετά τον τρόπο άρθρωσης των φθόγγων από τα φωνητήρια όργανά	• αναλύει με εργαστηριακές μεθόδους και όργανα τα φυσικά χαρακτηριστικά των φθόγγων	• Ερευνά τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται τους φθόγγους οι ακροατές/τριες

ΑΡΘΡΩΤΙΚΗ ΦΩΝΗΤΙΚΗ

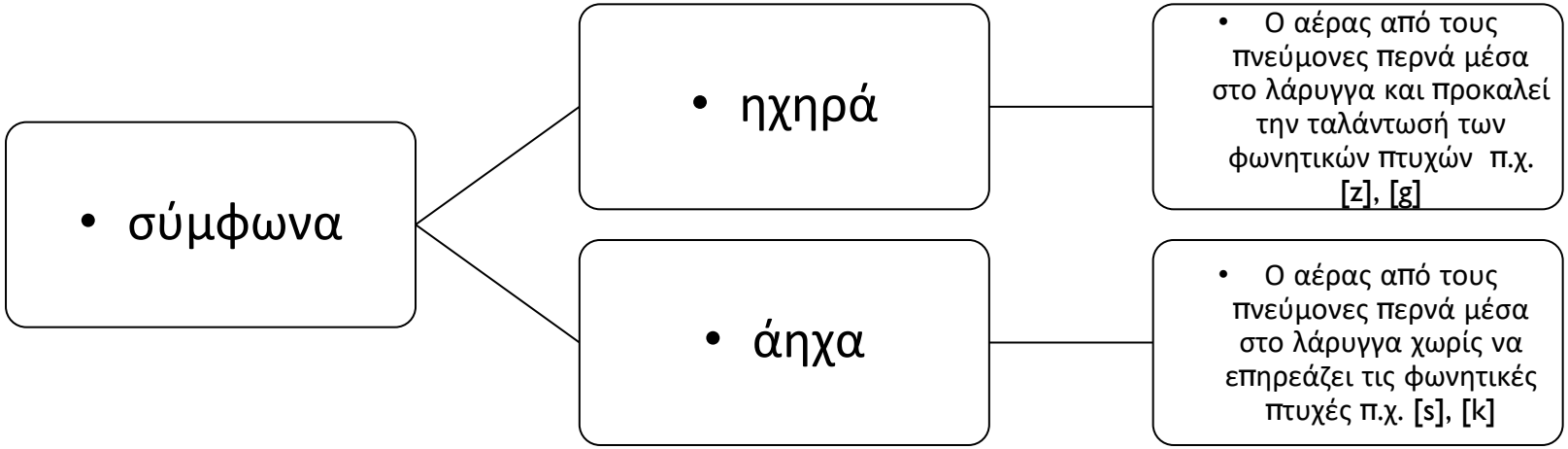
ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΣΥΜΦΩΝΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗ ΦΩΝΗΣΗ

(ΤΡΟΠΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ ΑΕΡΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΛΑΡΥΓΓΑ)

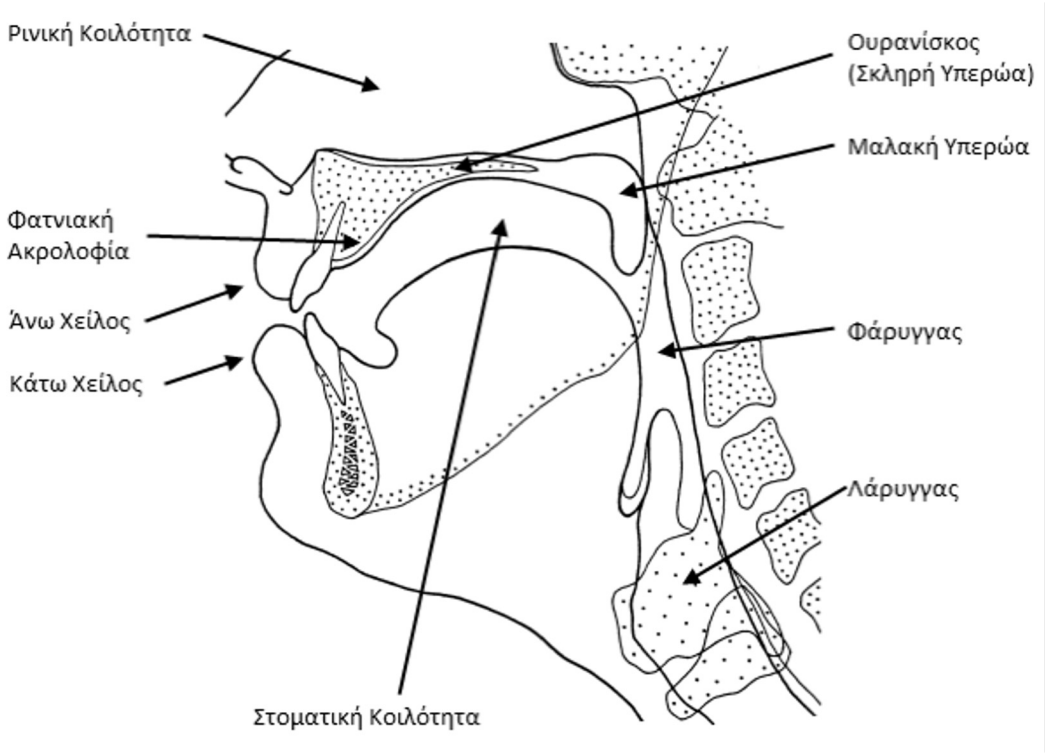

ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΣΥΜΦΩΝΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗ ΦΩΝΗΣΗ

(ΤΡΟΠΟΣ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ ΑΕΡΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΛΑΡΥΓΓΑ)

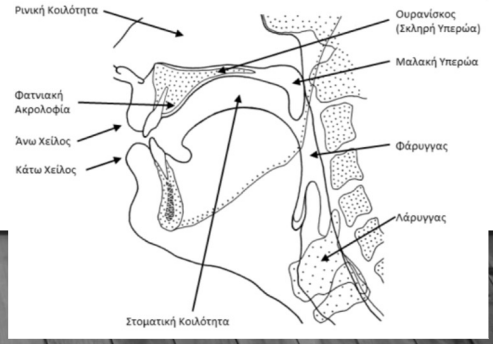

ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΣΥΜΦΩΝΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΝ ΤΟΠΟ ΑΡΘΡΩΣΗΣ

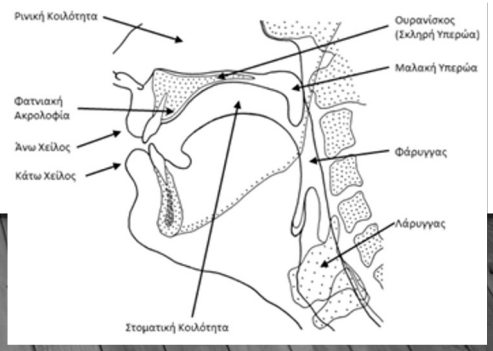
ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΣΥΜΦΩΝΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΝ ΤΟΠΟ ΑΡΘΡΩΣΗΣ

- **Διχειλικά (bilabial)**: σύμφωνα που αρθρώνονται με αποκλεισμό του αέρα από το άνω και το κάτω χείλος, π.χ. [p] πάσα, [m] μάσα
- **Χειλοδοντικά (labio-dental):** σύμφωνα που αρθρώνονται με παρεμπόδιση του από το κάτω χείλος και τα άνω δόντια π.χ. [f] φάρος, [v] βάρος
- **Οδοντικά (Dental):** σύμφωνα που αρθρώνονται με την άκρη της γλώσσας, είτε να ακουμπά στο πίσω μέρος των δοντιών της άνω γνάθου είτε ανάμεσα στα δόντια της άνω και της κάτω γνάθου π.χ. [t] τώρα, [ð] δόλος

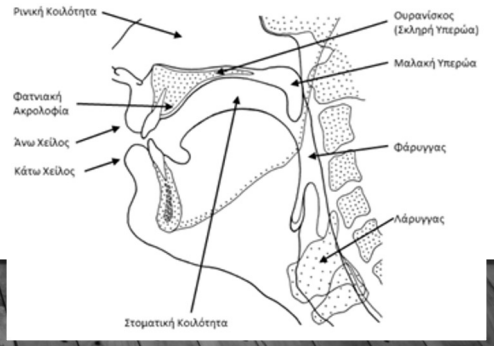
ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΝ ΤΟΠΟ ΑΡΘΡΩΣΗΣ

- **Φατνιακά (alveolar):** σύμφωνα που αρθρώνονται με τη γλώσσα να ακουμπά σχεδόν στο φατνίο (περιοχή μεταξύ των δοντιών και του ουρανίσκου) π.χ. [s] σάλα, [z] ζώνη
- **Ουρανικά (palatal):** σύμφωνα που αρθρώνονται με το κεντρικό τμήμα της γλώσσας σχεδόν να ακουμπά στην περιοχή του ουρανίσκου π.χ. [c] κερί, [ɟ] γεράκι
- **Υπερωικά (velar)**: σύμφωνα που αρθρώνονται στην υπερώα με το πίσω μέρος της γλώσσας π.χ. [k] κάνω, [x] χώρος

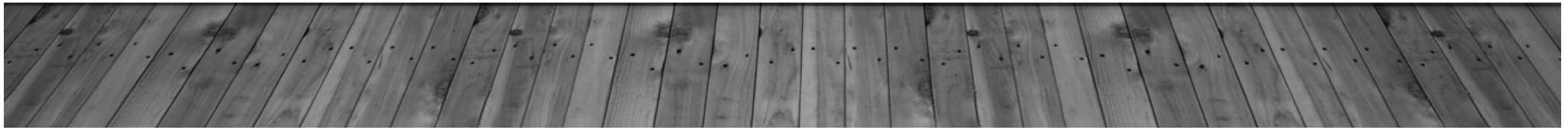
ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΑΡΘΡΩΣΗΣ (ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ ΑΕΡΑ ΜΕΣΑ ΣΤΗ ΣΤΟΜΑΤΙΚΗ Ή ΡΙΝΙΚΗ ΚΟΙΛΟΤΗΤΑ)

- **Κλειστά (stops**): όταν το ρεύμα αποκλείεται στιγμιαία στη στοματική κοιλότητα και στη συνέχεια απελευθερώνεται απότομα π.χ. [p] πόνος, [b] μπάλα
- **Τριβόμενα (fricatives):** όταν οι αρθρωτές παρεμποδίζουν το ρεύμα αέρα στη στοματική κοιλότητα με αποτέλεσμα να παράγεται τριβή π.χ. [f] φόβος, [v] βουλή
- **Προστριβόμενα(affricates**): συνδυασμός αποκλεισμού αέρα και παρεμπόδισης π.χ. [ts] τσίγκος, [dz] τζίρος

ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΑΡΘΡΩΣΗΣ (ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΡΕΥΜΑΤΟΣ ΑΕΡΑ ΜΕΣΑ ΣΤΗ ΣΤΟΜΑΤΙΚΗ Ή ΡΙΝΙΚΗ ΚΟΙΛΟΤΗΤΑ)

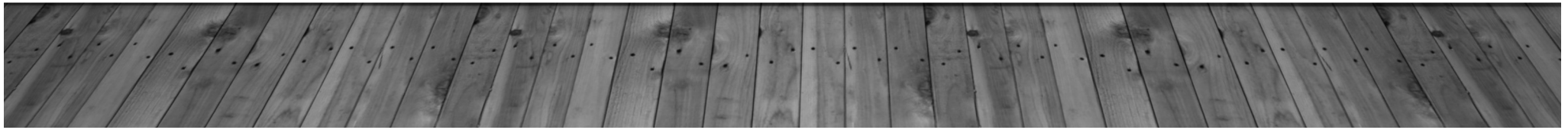
- **Ρινικά (nasal):** διέλευση του αέρα μέσα από τη ρινική κοιλότητα π.χ. [n] νότα, [m] μωρό
- **Προσεγγιστικά (approximants)**: ελαφρά παρεμπόδιση του ρεύματος αέρα χωρίς τριβή π.χ. [l] λύκος [j] καινούριος
- **Μονοπαλλόμενα** (taps): όταν το ρεύμα αέρα παρεμποδίζεται από στιγμιαία επαφή της άκρης της γλώσσας στο φατνίο π.χ. [r] ρούχο

ΦΩΝΗΕΝΤΑ

- **ηχηρότητα**

- Η άρθρωσή τους καθορίζεται από **την οριζόντια και κατακόρυφη θέση της γλώσσας** και από **το σχήμα** των χειλιών

ΦΩΝΗΕΝΤΑ

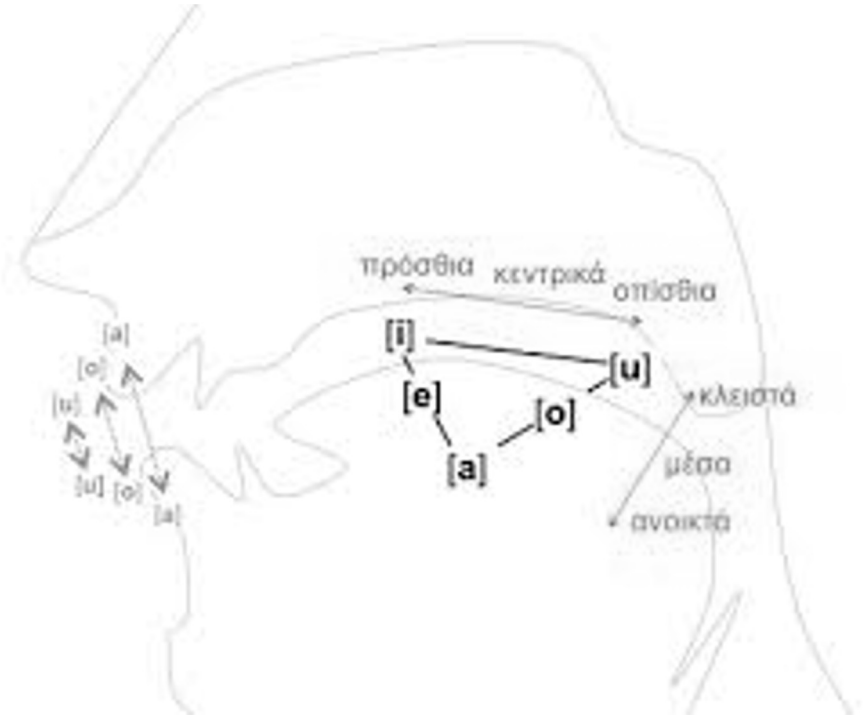
Οριζόντιος άξονας:

πρόσθια, κεντρικά, οπίσθια θέση

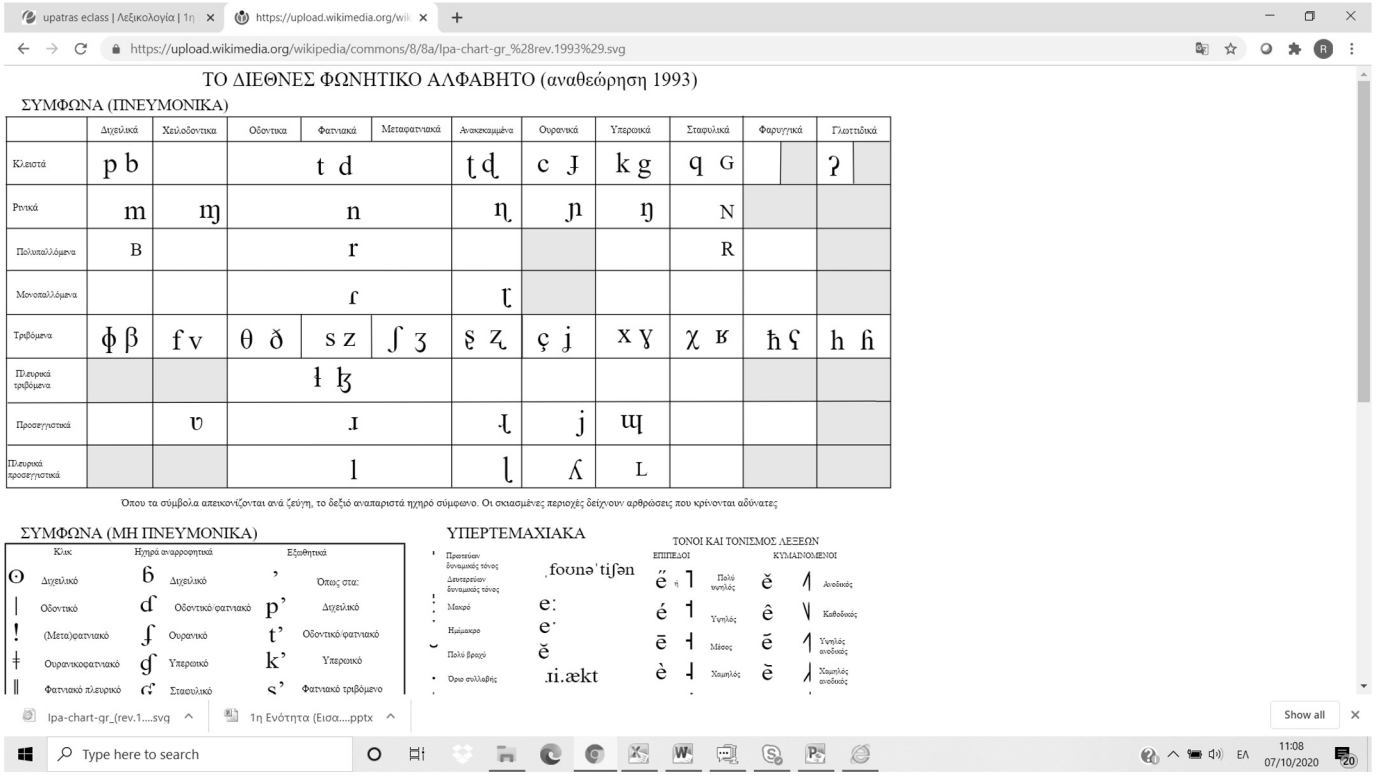
Κάθετος άξονας:

Υψηλή, μέση υψηλή, μέση χαμηλή, χαμηλή θέση

Στρογγύλεμα Χειλιών

ΔΙΕΘΝΕΣ ΦΩΝΗΤΙΚΟ ΑΛΦΑΒΗΤΟ

ΔΙΕΘΝΕΣ ΦΩΝΗΤΙΚΟ ΑΛΦΑΒΗΤΟ

